

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III
Stadsdeel Noord**

BO-11-010 Amsterdam 2011

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Ontginningen	10
3.3.2 Zeedijk	11
3.3.3 Molenbemaling en droogmakerijen	12
3.3.4 Bewoningszones	12
3.3.5 Waterwegen	13
3.3.6 De Linie van Amsterdam	13
3.3.7 Verstedelijking	15
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	16
3.4.1 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	16
3.4.2 Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en Cultuur Historische Waardenkaart (CHW)	16
3.4.3 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied	17
3.4.4 Bodemopbouw	19
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	19
4 Archeologische verwachtingskaart	20
5 Archeologische beleidskaart	23
Conclusie	25
Bronnen	26
Appendix I: beleidsvarianten, stroomschema	27
Appendix II: vindplaatsen	29

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Noord een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III, stadsdeel Noord. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied, dat gelegen is in de Oostzaner- en de Westerpolder, in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch topografische ontwikkeling van de Oostzaner- en de Westerpolder. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de directe omgeving van het plangebied. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 20-22) wordt onderscheid gemaakt in vier zones met een hoge archeologische verwachting en zes zones met een lage archeologische verwachting. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd.

De beleidskaart toont vijf beleidszones (p. 23-24). Voor elk van deze zones is gespecificeerd of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van stadsdeel Noord heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het Plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III, stadsdeel Noord.

Met het bureauonderzoek wordt een overzicht gegeven van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel waarmee tenslotte beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd ten behoeve van het bestemmingsplan.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen (toekomstige) planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Het Plangebied Kadoelen/Oostzonerwerf III wordt in het zuidwesten begrensd door de Kometensingel en Zijkanaal I, in het zuidoosten door Buiksloot en in het noorden door de Ringweg A10.

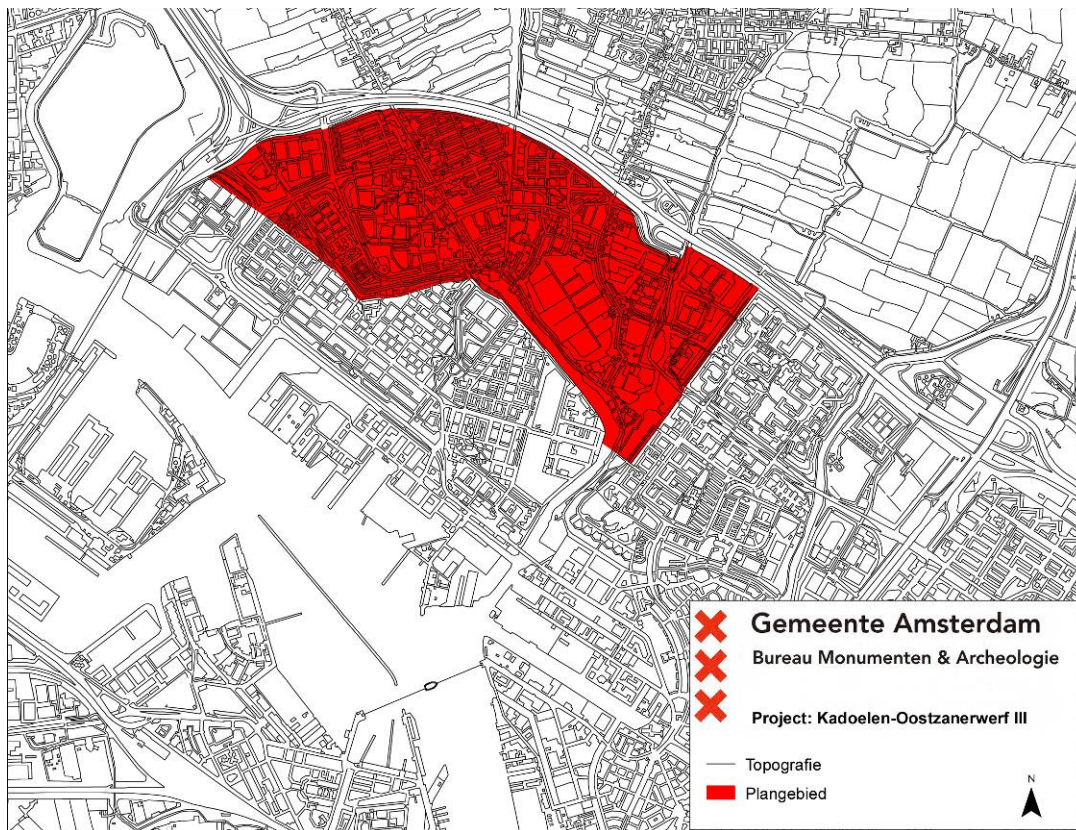
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever Stadsdeel Noord
Contactpersoon Mevrouw N. Schrama
Adres Postbus 37608
Postcode / plaats 1030 BB Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25 B/E
ARCHIS meldingsnr.	46129	ARCHIS afmeldingsnr.	35681
X-coördinaat N	121.193	Y-coördinaat N	493.127
X-coördinaat O	123.193	Y-coördinaat O	492.063
X-coördinaat Z	122.431	Y-coördinaat Z	491.021
X-coördinaat W	120.061	Y-coördinaat W	492.719

Locatie

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden (de zgn. meldingsplicht).²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad landschap en Cultuurhistorie en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel *alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde* (art. 1 Monumentenwet).

² Artikel 53 van de gewijzigde monumentenwet 1988.

³ Provincie Noord-Holland, 2010.

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke ordeningsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwingreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

⁴ BMA, 2005.

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste toen een gematigd klimaat waarin in enkele duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond tussen gemiddeld 5 m en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

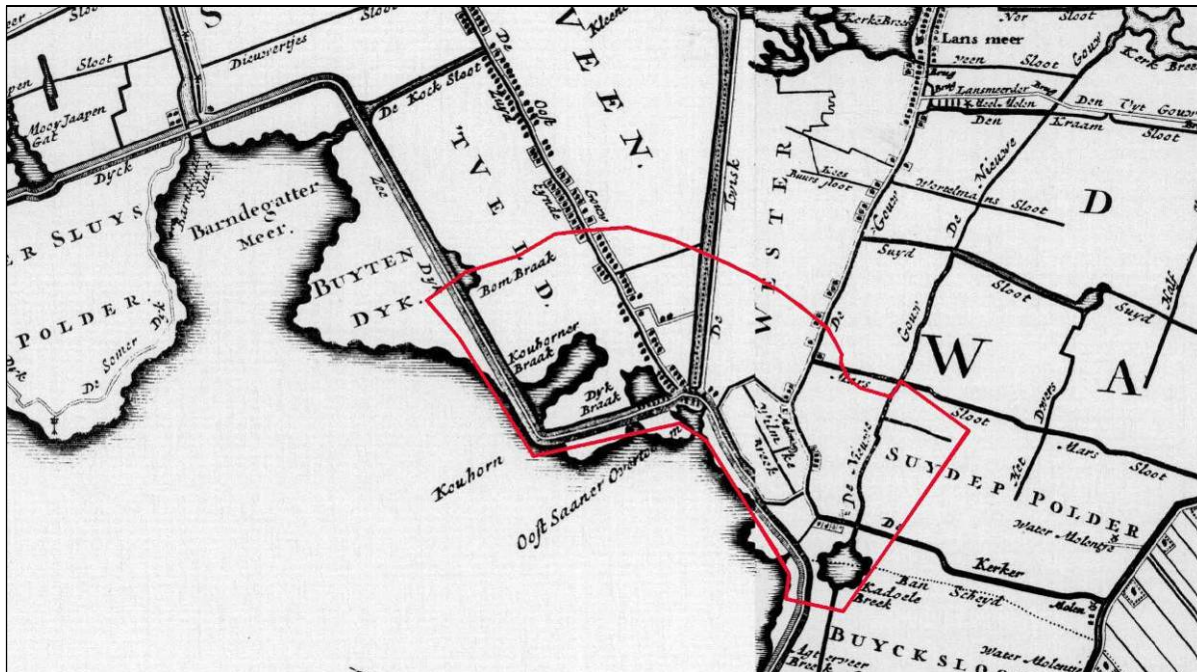
De vroegste bewoning van Amsterdam dateert, voor zover nu archeologisch bekend, uit de 12de eeuw. Rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn oudere vindplaatsen aanwezig met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De oudste bouwsporen, uit de 12de en 13de eeuw, zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk / Kalverstraat en de Warmoesstraat/Nes. Met de aanleg van de (Nieuwezijds en Oudezijds) burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk die in het laatste kwart van de 15de eeuw werd vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de westkant en de Gelderse kade en Kloveniersburgwal aan de Westkant. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier stadsuitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) kwamen er vier nieuwe woon- en werkeilanden (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg) aan de oostkant van de stad. In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurten de Jordaan en het eerste deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd in de Gouden Eeuw het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg, Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met in totaal 26 bolwerken) volgde met zijn gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden naar aanleiding van het uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen; bebouwing van de Baarsjes, Zuid en West in de jaren twintig en dertig, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de jaren zestig en zeventig. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

Voor deze historisch topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de kaart van Nicolaes Visscher (ca. 1700), de Grote Historische Provinciale Atlas (1849-1859) en de kaarten van Publieke Werken uit 1922, 1936 en 1961.

2 Het plangebied (rood omlijnd) op de kaart van Visscher uit ca 1700

Het plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III ligt aan de Noorder IJ- of Zeedijk. Deze dijk heeft binnen het plangebied verschillende benamingen: de Oostzanerdijk westelijk van het Twiske, de Landsmeerderdijk tussen het Twiske en de Kadoelerbreek en de Buiksloterdijk ten oosten daarvan. Ten westen van het Twiske, dat de grens vormde tussen de banne Kennemerland in het westen en de banne Waterland in het oosten, wordt de hele dijk ook wel Waterlandse Zeedijk genoemd. Langs de zeedijk liggen de dorpen Kadoelen en (het zuidelijk deel van) Oostzaan. Binnen het plangebied vallen delen van verschillende polders, te weten de Wester- en Zuiderpolder, De Veen en 't Veld (afb. 2). De Wester- en Zuiderpolder hoorden voor 1966, toen Amsterdam het gebied ten zuiden van de huidige noordelijke ringweg A10 inlijfde, bij de gemeente Landsmeer en De Veen en 't Veld bij de gemeente Oostzaan. Ook het Zijkanaal I, de strook voormalig IJ tussen de zeedijk en de Noorder IJpolder, maakt deel uit van het plangebied.

3.3.1 Ontginning

Het plangebied maakt deel uit van het Waterlandse veengebied van Noord Holland dat aan het einde van de 10de eeuw vanuit het kustgebied en West-Friesland werd ontgonnen. De ontginning was gericht op de ontwatering van het land om het geschikt te maken en te houden voor akkerbouw. De kleine rivieren (Dieën), die door het gebied stroomden, werden als ontginningsas gebruikt. Haaks op de riviertjes werden percelen uitgezet en aan de kopse kant verrezen boerderijen op huisterpen. Zo ontstond de voor het veenlandschap typerende strokenverkaveling (afb. 3). Tussen de percelen liepen sloten waarmee het natte veengebied werd ontwaterd.

Door de ontwatering vanwege de ontginningen nam het veen in volume af en daalde het maaiveld, dat aanvankelijk ca 4 meter boven zeeniveau lag, met meer dan 1 meter per eeuw ten

opzichte van de rivieren, het IJ en de Zuiderzee.⁵ Deze bodemdaling deed zich zowel in de gebieden aan de noordkant van het IJ als in het Amstel- en Rijnland ten zuiden ervan voor en zorgde daar voor vernatting van het akkerland. Als bescherming tegen de wateroverlast werd aan de achterzijde van de ontginning een veendijk aangelegd, in Waterland een gouw of goudwijk genoemd.

3.3.2 Zeedijk

Er werden ook dijken aangelegd om overstromingen door stormvloedten tegen te gaan, waarbij grote stukken land door het zeewater werden verzwolgen. Hiertoe behoorde ook de Noorder IJ- of Zeedijk die uit de 13de eeuw dateerde. Deze dijk werd tevens een belangrijke verbindingsweg voor de langs het IJ en de Zuiderzee gelegen steden en dorpen. Bij verscheidene stormvloedrampen die zich tot 1500 voordeden, zijn delen van de dijk weggeslagen en dorpen weggespoeld. Deze dorpen werden vervolgens herbouwd aan een verder landinwaarts aangelegde dijk. Dorpen als Nieuwendam, Buiksloot en Kadoelen lagen oorspronkelijk waarschijnlijk zuidelijker in een strook in het IJ verdrinken land dat daarna weer deels werd ingepolderd.⁶

Ook na de Middeleeuwen vonden nog regelmatig stormvloedrampen plaats waarbij de dijk doorbrak en het achterliggende land overstroomde. Op de plaats waar het zeewater zich met geweld door het dijkgat perste ontstond een diepe draaikolk. Een dergelijke draaikolk wordt aangeduid als breek of braak. De ondergrond van een braak was soms te diep en te slap om de dijk op het oude tracé te herstellen. Als oplossing werd dan een nieuw dijklichaam om de braak aangelegd, zoals bij de grote braak van het Barndegat westelijk van het plangebied (afb. 2).

3 Het plangebied op de Grote historische provinciale atlas uit 1849-1859

Zulke oude dijkdoorbraken zijn vaak nog te herkennen aan het kronkelige verloop van de zeedijk en aan de nog aanwezige meren of ingepolderde meren direct langs de dijk.⁷ Binnen het plangebied liggen of lagen de Kadoeler Breek, de Wilmke Breek, de Dijk Breek, de Kouhorneer Breek en de Bom Breek (afb. 2 en 3).

⁵ Lutgert e.a. 1994, 6-9

⁶ Lutgert 1994, 4

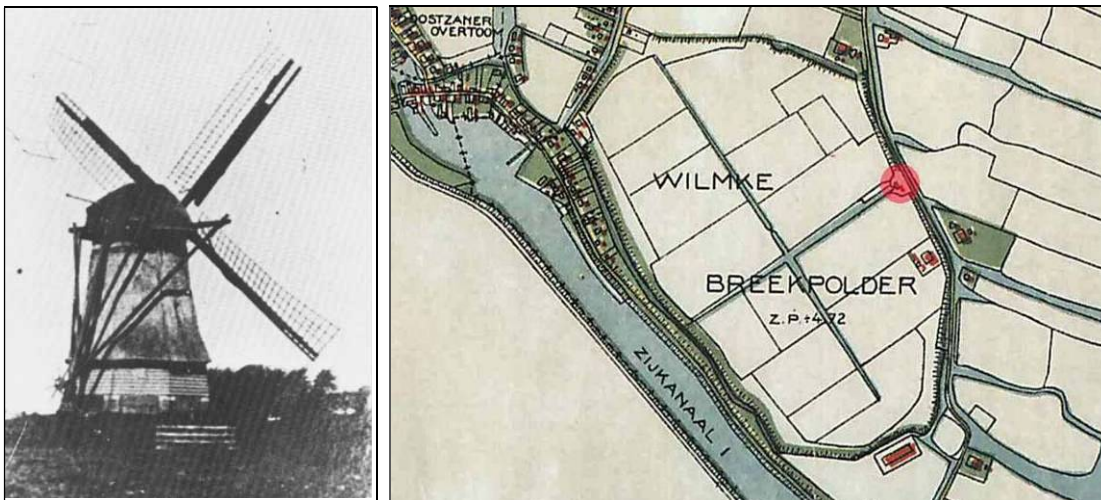
⁷ Lutgert 1994,13

3.3.3 Molenbemaling en droogmakerijen

Aan het begin van de 15de eeuw werd met de windmolen een nieuwe aanpak in de waterhuishouding geïntroduceerd. Molenbemaling werd in de 15de- en 16de eeuw toegepast om de toenemende vernatting van cultuurland tegen te gaan. Aanvankelijk waren het kleine molentjes die de lager gelegen weilanden ontwaterden. Via molenweteringen werd het water met windmolens uitgeslagen op de boezem, een hoger gelegen waterstelsel dat van het aangrenzende land en het buitenwater was afgescheiden en als tijdelijke bergplaats diende voordat het water op het buitenwater kon worden geloosd.⁸ Begin 17de eeuw verbeterde Leeghwater de techniek waardoor het ook mogelijk werd om meren en plassen droog te malen. Droogmakerijen boden niet alleen een oplossing voor het overstromingsgevaar maar leverden ook extra opbrengsten door de landwinning. In de 17de eeuw vond de inpoldering op particulier initiatief plaats, in de eeuwen daarna nam de overheid dit ter hand.

Wilmkebreekpolder

Binnen het plangebied ligt de Wilmkebreekpolder, die in 1633 is drooggemalen. Oorspronkelijk was dit een diep meer (ruim 4 m ÷ NAP), dat door een dijkdoorbraak is ontstaan, waarschijnlijk als gevolg van een stormvloed rond 1500. Vanaf 1633 stond aan de oostrand van de polder de molen 't Haasje (afb. 4), die onder meer ook is aangegeven op de kaart van Visscher uit 1700 (afb. 2). Bij een watersnoodramp van 1916 raakte de molen dermate beschadigd dat hij moest worden afgebroken en werd vervangen door een elektrisch gemaal.⁹ Behalve de molen stond binnen de polder geen bebouwing tot in 1908 iets ten zuiden van de molen een stolpboerderij werd gebouwd, nu Kadoelenweg 306 (afb. 4).

4 De in 1916 afgebroken molen 't Haasje (Molendatabase) en de Wilmkebreekpolder op een kaart van Publieke Werken uit 1922: op de plaats van 't Haasje stond inmiddels een gemaal (rode cirkel)

3.3.4 Bewoningszones

De bewoning was oorspronkelijk verspreid over afzonderlijke opgehoogde huisplaatsen die binnen de veenontginningspercelen van 't Veld, de Wester- en Zuiderpolder lagen. Na de grote overstromingen in de 12de eeuw verplaatste deze huisterpen van de ontginningspioniers zich naar de gouwen aan de randen van de ontginningsblokken. Hier ontwikkelden zich kleine compacte dorpskernen. In de 13de eeuw voltrok zich een tweede bewoningsverschuiving, ditmaal naar de Waterlandse zeedijk.

⁸ Van de Ven 2003, 63.

⁹ Hoek Ostende 2001, 151

Hierlangs ontstonden handels- en vissersplaatsen, zoals Durgerdam, Nieuwendam, Buiksloot.¹⁰ Binnen het plangebied concentreerde de bewoning zich langs de Oostgouw/het Zuideinde, langs de Gouw/de Kadoelenweg en langs de zeedijk bij de Oostzaner overtoom.

Oostzaan / Oostgouw / Zuideinde

Oostzaan ontstond in de 11de-13de eeuw als een lintdorp dat uit drie buurtschappen langs de Oostgouw bestond: Noordeinde, Kerkbuurt en, binnen het plangebied, Zuideinde. Het lintdorp wordt in 1306 gemeld als Oostsaenden. De naam verwijst enerzijds naar de ligging ten oosten van de Zaan, maar kan verband houden met het verdwenen dorp Zaanden (ook wel Saenden, Oud-Zaanden of Oud-Saenden genoemd).

Kadoelenweg / Gouw

De Kadoelenweg liep van de Landsmeerder Zeedijk in het zuiden, via de oostelijke ringdijk van de Wilmkebreepolder, naar Landsmeer in het noorden. In 1700 werd deze weg aangeduid als De Gouw (afb. 2). Tot 1930 stonden langs de Kadoelenweg slechts enkele boerderijen. Op de kaart van Visscher uit 1700 staat aan de oostzijde in de bocht van de ringdijk van de Wilmkebreepolder enige bebouwing aangegeven, terwijl noordelijker de bebouwing zich vooral aan de westzijde bevindt (afb. 2).

Oostzaner Overtoom

In de loop van de 17de eeuw ontstond op de plek waar het Twiske samenkwam met het Zuideinde en de Landsmeerder- en Oostzanerdijk het buurtschap Oostzaner Overtoom. Hier werden groenteschuiten en schuiten voor de aan- en afvoer van de in Oostzaan gevestigde traankokerijen (afb. 5) overgezet van het Twiske naar het IJ en omgekeerd.

3.3.5 Waterwegen

Twiske

De veenrivier het Twiske liep van het Wormermeer (nu de Wijde Wormer) naar het IJ (afb. 2, 3). Het Twiske zorgde voor de ontwatering van de Oostzaner- en de Westerpolder. De rivier vormde van oudsher de grens tussen de bannen Waterland in het oosten en Kennemerland in het westen: Oostzaan lag in Kennemerland, Landsmeer in Waterland. Langs de oostzijde van het Twiske werd in 1589 de Luyendijk aangelegd, een betrekkelijk lage waterkering waarover een pad liep. Langs het Twiske lagen bedrijfsmolens en, in de tweede helft van de 17de- en in de 18de eeuw ook traankokerijen (afb. 5). Aan de monding zorgden een sluis en een overtoom voor de scheepvaartverbinding met het IJ, na het droogmaken van de Noorder IJpolder via het Zijkanaal I.¹¹

Nieuwe Gouw

De Nieuwe Gouw liep zo'n 500 m. oostelijk van de Gouw/Kadoelenweg (afb. 2, 3, 8 rechts). Het feit dat het zuidelijk deel van de Nieuwe Gouw, het deel dat binnen het plangebied valt, niet voorkomt op de kaart van Beeldsnijder uit 1575 (hier niet afgebeeld) kan er op wijzen dat de Nieuwe Gouw hier pas na die datum is gegraven. De Nieuwe Gouw was waarschijnlijk slechts een afwateringssloot: er liep geen dijk langs en er leek geen sprake van bewoning (afb. 2, 3, 8 rechts).

3.3.6 De Linie van Amsterdam

Na de inval van de Pruisen in 1787 besloot Amsterdam om de sinds de 80-jarige oorlog bestaande verdedigingslinie rond de stad te verbeteren. Oude versterkingen werden opgeknapt en er werden nieuwe kleinere posten aangelegd. Deze fortificatie werd bekend als de Linie van Amsterdam, maar

¹⁰ Bos 1988, 104-105

¹¹ Alberts 1992, 51

werd ook aangeduid als de Posten van Kraijenhoff of de Nieuwe Hollandse Waterlinie. In 1883 werden de verdedigingswerken opgenomen in de Stelling van Amsterdam, een keten van fortificaties rondom de hoofdstad die in de jaren 1880-1920 tot stand gekomen is.¹² Verspreid in de omgeving van Amsterdam liggen nog resten van deze versterkingen: binnen het plangebied waren twee van deze militaire posten of batterijen aanwezig.

Post No 1 te Kouhorn

Post No 1 te Kouhorn, gelegen aan de Oostzanerdijk ten noorden van de Couhorneerbraak, ter hoogte van de huidige Melkweg 30 (afb. 3 links: Beer), werd in 1799 binnen twee weken aangelegd wegens de landing van de Engelsen en Russen in Noord Holland.¹³ Tijdens het bewind van Lodewijk Napoleon (1806-1810) werd de verdedigingspost met een stenen beer en een batterij uitgebreid. In de tweede helft van de 19de eeuw werd geen onderhoud meer gepleegd en raakte de post steeds meer in verval. Na de watersnoodramp van 1916 werd de post deels in de dijk opgenomen die toen werd versterkt. In 1929 werd ter verbetering van de weg de dijk verlaagd en werd de bovenbouw van de beer afgebroken (afb. 7).¹⁴

7 Sloop van de bovenbouw van de stenen beer van Post Kouhorn in 1929 (foto Belogne 1973)

Post No 2 te Kadoelen

Post No 2 te Kadoelen lag vanaf ca 1800 aan de Landsmeerderdijk, tussen de Wilmkebreepolder en de kruising met de Kadoelenweg (afb. 3: Kadoelen). Na opheffing van de post in 1879, is de batterij afgegraven en werd het kruitmagazijn met wachterswoning vergroot tot het Marine kruitmagazijn 'Kadoelen'. Het nieuwe stenen magazijn van 46 bij 14 meter met 'blauw verglaasde Woerdensche pannen' kreeg een ijzeren hek en een steiger aan Zijkanaal I en werd bereikbaar met een 90 cm

¹² Schmall 1987, 112-13

¹³ Belogne 1973, 84

¹⁴ Belonje 1973, 89

ijzeren spoorbaan. Rond 1900 is een bakstenen wachtlokaal aan het terrein toegevoegd, dat nog tot ongeveer 1940 in gebruik was bij officieren van de Marechaussee. Nu wordt het gebruikt als de woningen Landsmeerderdijk 189, 191 en 193.¹⁵

Het terrein werd begin 1925 door Domeinen verkocht. Toen of op een later tijdstip is het terrein in bezit gekomen van Machine- en Ventilatorenfabriek H.T. Kiekens. In de jaren '30 maakte deze fabriek de ventilatie-aggregaten voor diverse typen kazematten. Het magazijn is in de jaren '80 gesloopt maar de fundering is nog aanwezig. In 2001 werd de vestiging gesloten. Op het ogenblik bestaan er plannen voor woningbouw op het terrein.

3.3.7 Verstedelijking

De regio Waterland behield lange tijd zijn landelijk karakter. Vanaf 1921 veranderde dit toen het gebied grotendeels door Amsterdam werd geannexeerd. In eerste instantie werden in Amsterdam Noord enkele tuindorpen aangelegd zoals Tuindorp Oostzaan (1920) en Tuindorp Buiksloot (1930). Oostzanerwerf en Kadoelen bleven tot rond 1960 nog goeddeels landelijke gebieden. Langs het Zuideinde, één van de drie buurtschappen die oorspronkelijk het lintdorp Oostzaan vormen, stond aan beide zijden een dichte lintbebouwing, zoals ook langs de Oostzanerdijk bij de Oostzaanse Overtoom. Langs de Kadoelenweg stonden slechts enkele geïsoleerde boerderijen (afb. 2, 3, 4). Rond 1920 ontstond enige bebouwing langs de eind 19de eeuw ten noorden van Wilmkebreepolder aangelegde Stoombootweg. Rond 1930 werd tussen de Stoombootweg en Wilmkebreepolder de Van Zeggelaarstraat aangelegd en bebouwd en werden de huizen aan de westzijde van de Kadoelenweg in de Wilmkebreepolder gebouwd (afb. 8 links).

8 Het plangebied (rood omlijnd) op een kaarten van Publieke Werken uit 1936 en 1961, die het verstedelijkingsproces illustreren

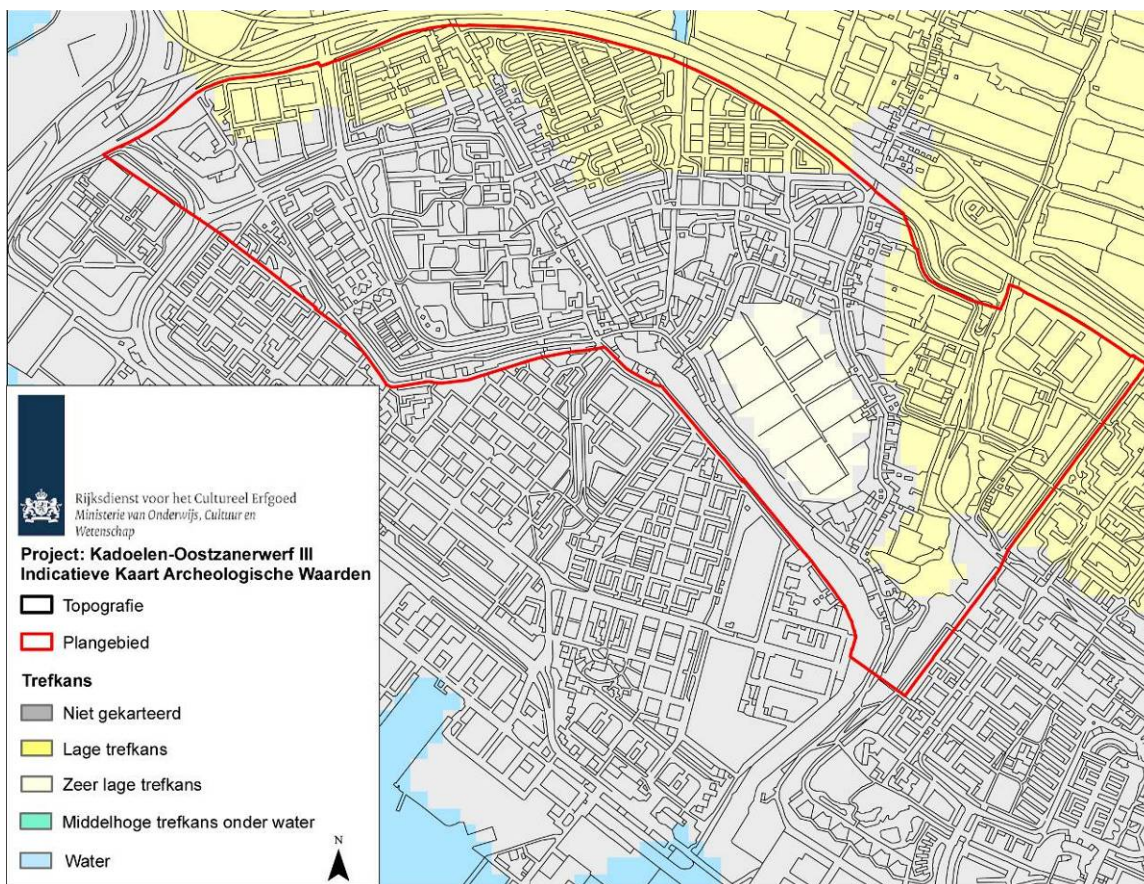
Vanaf 1960 wordt het westelijk deel van het plangebied tot de ringweg A 10 bebouwd. In 1961 (afb. 8 rechts) is het gebied van de in de jaren '60 aangelegde Molenwijk bouwrijp gemaakt en is het gebied ten noorden van de Wilmkebreepolder bebouwd tot de Marssloot. De in het noorden van de Wilmkebreepolder getekende sportvelden zijn nooit gerealiseerd. Het overgebleven weidegebied tussen de Marssloot en de ringweg is in de jaren '90 bebouwd. Het gebied ten oosten van de Kadoelenweg, aan weerszijden van de Nieuwe Gouw, is onbebouwd gebleven: hier bevinden zich het Volkstuinenpark De Bongerd en het Sportpark Kadoelen. In het eveneens onbebouwd gebleven noordwestelijk deel van het plangebied bevindt zich sportpark Oostzanerwerf.

¹⁵ www.stelling-amsterdam.nl

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)

De IKAW (afb. 9) is een archeologische verwachtingskaart die is gebaseerd op archeologische indicaties in combinatie met de Bodemkaart van Nederland. Gegevens over de kwaliteit van eventuele archeologische resten of bekende vindplaatsen ontbreken. Daarom biedt de kaart een weinig gedetailleerd beeld en is het kaart minder bruikbaar voor nadere invulling van de verwachting. Dit geldt in het bijzonder voor gebieden waarvan de oorsprong in de Late Middeleeuwen ligt omdat deze terreinen vaak nog ongekarteerd zijn. Voor beleidsvaststelling is daarom een nadere precisering van het kaartbeeld nodig. Naast ongekarteerde zones geeft de IKAW binnen het plangebied twee verwachtingszones aan: een met een zeer lage trefkans op archeologische resten in de Wilmkebreepolder en een tweede met lage trefkans op archeologische resten in de gebieden grenzend aan de ringweg A10.

9 Het Plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III (rood omlijnd) op Indicatieve Kaart Archeologische Waarden

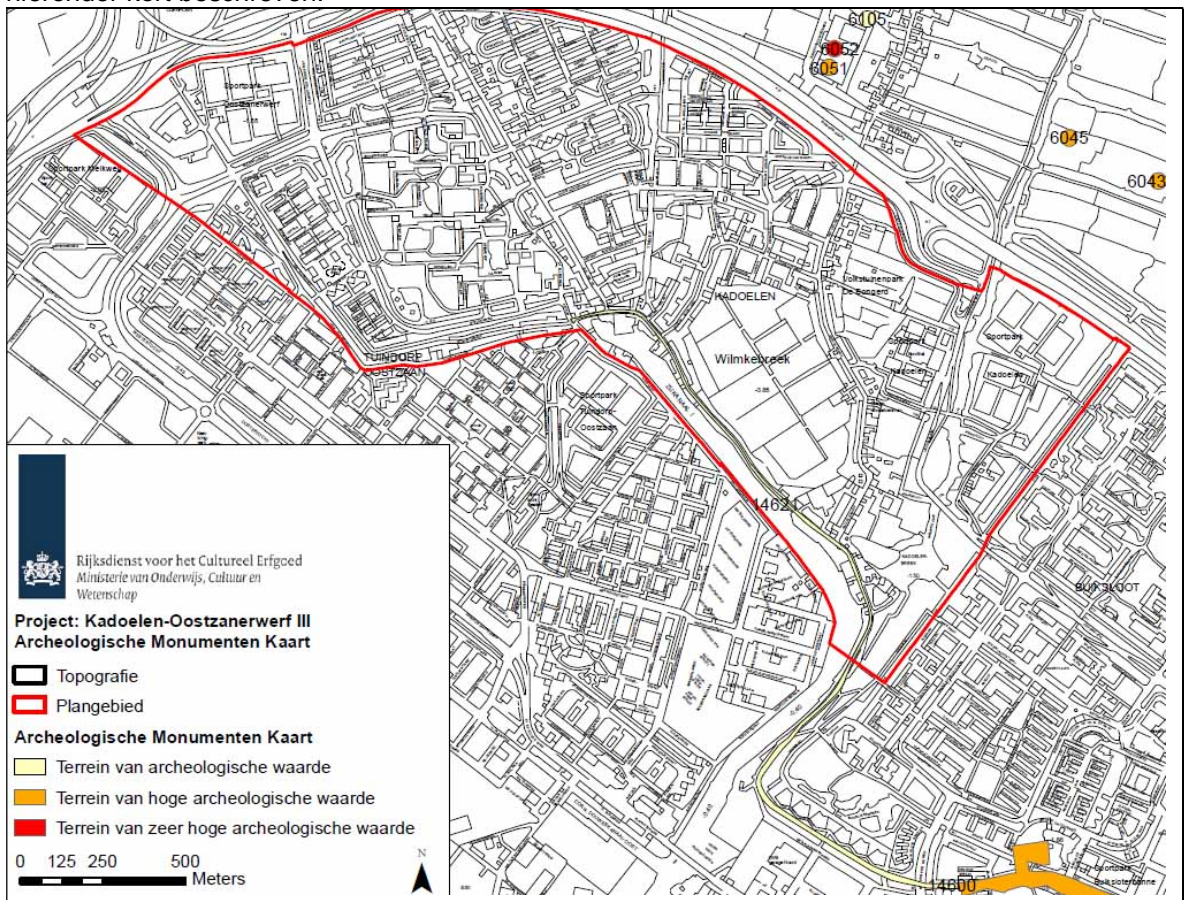
3.4.2 Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en Cultuur Historische Waardenkaart (CHW)

Binnen het plangebied is de Noorder IJ- of Zeedijk ten oosten van het Twiske (de Buiksloter- en Landsmeerderdijk) aangewezen als wettelijk beschermd Provinciaal archeologische monument. Ook op de Archeologische Monumenten Kaart en de provinciale Cultuur Historische Waardenkaart is dit een zone met een archeologische waardering (afb. 10). Voor alle werkzaamheden aan deze delen

van de dijk dient een vergunning bij Gedeputeerde Staten te worden aangevraagd.¹⁶ Het is de bedoeling ook het overige tracé van de dijk (hier de Oostzanerdijk) op de provinciale monumentenlijst te plaatsen.¹⁷ Het verwachtingsbeeld van de AMK is algemeen van aard en dient in het kader van de planvorming nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachtingen volgt uit de historisch topografische analyse hierboven.

3.4.3 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Wel zijn op een aantal vergelijkbare locaties waarnemingen en/of een archeologische opgraving gedaan (afb. 11 en Appendix II). De vondsten en structuren die op deze vindplaatsen werden gedocumenteerd zijn een graadmeter voor het archeologisch potentieel van het plangebied. De relevante vindplaatsen worden hieronder kort beschreven.

10 Het Plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). De Cultuurhistorische waardenkaart van de Provincie Noord-Holland (CHW) komt overeen met het AMK-kaartbeeld

Vaargeul Amsterdam-Lemmer (IJB1)

Op 16 mei 2007 is een historisch scheepswrak ontdekt bij baggerwerkzaamheden in de gemeentelijke wateren van het Buiten IJ in de vaargeul Amsterdam - Lemmer tussen de IJdoornpolder en IJburg. Het scheepswrak (18,3 m lang en 4,8 m breed) bevond zich op 4,8 m diepte. Het betrof een waterschip uit het einde van de 16de eeuw. Oorspronkelijk waren deze schepen bedoeld voor de visserij. De schepen waren uitgerust met een waterhoudend compartiment, de zogenaamde bun. Hierdoor was het mogelijk de gevangen vis levend te transporteren naar de

¹⁶ Provincie Noord-Holland 2004, 7

¹⁷ Provincie Noord-Holland 2004, 37

afzetmarkt. In het scheepswrak was de bun gevuld met visresten van o.a. bot en baars. Verder zijn nog enkele vondsten gedaan van de scheepsinventaris zoals netverzwaarders, visloodjes en een steengoed kannetje. Het wrak bevatte nog een hoeveelheid ballaststenen. De vondst van een munt uit 1596 toont aan dat het schip rond 1600 is vergaan. Op 2 maart 2010 is het scheepswrak voor nader onderzoek geborgen en vervolgens op de bodem van het binnen IJ ten zuiden van de strekdam langs de vaargeul in een onderwater depot geplaatst.¹⁸

IJdoornpolder (IJD)

In 1999 heeft de afdeling Archeologie van Bureau Monumenten & Archeologie een veldverkenning in de buurt van het plangebied uitgevoerd: in de IJdoornpolder ten oosten van Durgerdam. De polder maakt deel uit van het natuurlijke veenlandschap Waterland dat vanaf de 10de eeuw werd ontgonnen en dankt zijn huidige vorm waarschijnlijk aan 15de-eeuwse en latere erosie. In de zuidelijke punt werden verhoogde woonplaatsen aangeboord, op grond van aardewerkvondsten te dateren eind 12de - 14de eeuw. Ze geven waarschijnlijk de locatie aan van IJdoorningerdam, de voorganger van Durgerdam. Na de Elisabethsvloed van 1421 is de bewoning achter de toen herstelde en verplaatste zeedijk komen te liggen, op de plaats van het huidige dorp Durgerdam.¹⁹

Poppendamergouw (POP)

In 1985 is door het toenmalige Instituut voor Prae- en Protohistorie booronderzoek gedaan aan de Poppendamergouw. Het onderzoek heeft resten van terphogingen uit de 16de tot 18de eeuw opgeleverd, evenals resten van een terp uit de ontginningsperiode (10de-13de eeuw).²⁰

Zunderdorpergouw 29 (ZUN)

In 1999 is door BMA booronderzoek gedaan aan de Zunderdorpergouw. Op het te bebouwen perceel zijn geen archeologische sporen aangetroffen, wel ca. 50 meter ten westen en 100 meter ten oosten ervan. Vermoedelijk bevinden zich hier enkele huisplaatsen.²¹

Begraafplaats Zunderdorp (ZUN3)

In 2010 is door BMA onderzoek gedaan op het kerkhof van Zunderdorp. Het aangetroffen muurwerk is waarschijnlijk de zuidoosthoek, met twee steunberen, van de kerk die in 1710 is afgebrand en vervolgens in kleinere omvang is herbouwd.²²

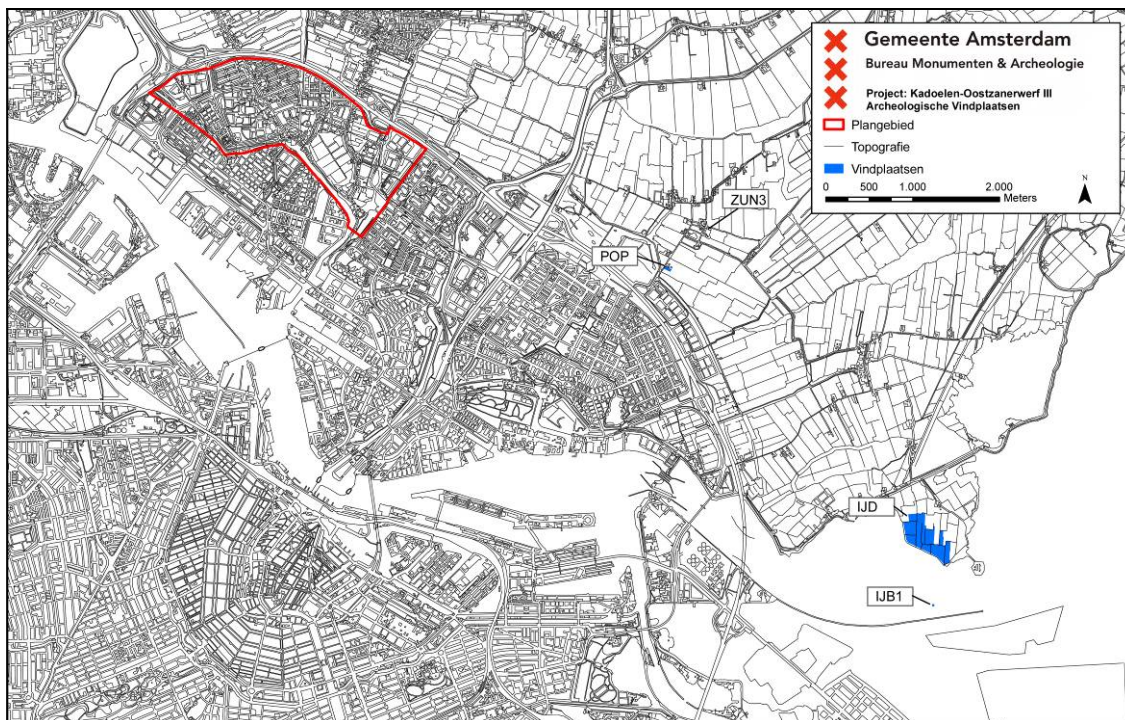
¹⁸ Waldus e.a. 2010

¹⁹ Gawronski 2001, 336-340

²⁰ Bos 1986, 294

²¹ Archief BMA

²² Archief BMA

11 Overzicht van de relevante vindplaatsen

3.4.4 Bodemopbouw

Wat de bodemopbouw van het plangebied betreft, moet onderscheid worden gemaakt in de historische woonkernen, het voormalige veenweidegebied, de droogmakerij Wilmkebreek, de (voormalige) IJ-bodem en de waterbodem van het Twiske en de Nieuwe Gouw.

Ter plaatse van de overbouwde delen van het voormalige veenweidegebied bevindt het maaiveld zich op 0 tot 0,5 m + NAP, 1,5 à 2 m boven het oorspronkelijke polderpeil (ca. 1,5 m ÷ NAP). Op basis hiervan kan er vanuit gegaan worden dat eventuele archeologische sporen of vondsten in het grootste deel van het plangebied op minimaal 2 m onder het huidige maaiveld liggen. De historische assen Zuideinde (1 m ÷ NAP) en Kadoelenweg (1,5 m ÷ NAP) bevinden zich nog op het oorspronkelijke polderpeil, evenals de diepe Wilmkebreekpolder (4 m ÷ NAP). Volkstuinenpark De Bongerd en de sportparken Kadoelen en Oostzanerwerf zijn slechts enkele decimeters opgehoogd. Eventuele archeologische overblijfselen liggen hier ca. 0,5 m onder het huidige maaiveld. Het IJ, Twiske en de Nieuwe Gouw zijn vanwege het ontbreken van grote scheepvaart nooit dieper dan de oorspronkelijke waterbodem uitgebaggerd.

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn binnen het plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis van de 11de tot in de 20ste eeuw. Er kunnen in het gebied verkavelingsloten of losse vondsten verwacht worden. De archeologische sporen van landgebruik en losse vondsten vertonen in de regel een wijde verspreiding en een lage trefkans. Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied moet worden opgemerkt dat de recente bebouwing eventuele archeologische sporen kan hebben aangetast.

In het voormalige IJ (Zijkanaal I) kunnen de archeologische overblijfselen bestaan uit scheepswrakken of afval uit de historische periode (13de-20ste eeuw). Ook kunnen er in de diepere ondergrond (dieper dan 12 m ÷ NAP) overblijfselen uit prehistorische tijdsvakken voorkomen. Ook deze sporen vertonen in de regel een wijde verspreiding en een lage trefkans.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen het plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III voornamelijk materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de ontginnings- en gebruiksgeschiedenis van de 11de/12de tot in de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszones op basis van cultuurhistorische informatie

Het plangebied kent één verwachtingszone:

 Begrenzing plangebied

 Zone A: Noorder- of Landsmeerder- en Oostzaner Zeedijk

Archeologische verwachting: hoog

Deel van de 13de-eeuwse zeedijk, die behalve als waterkering ook als een belangrijke verkeersas diende. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. Vanwege de lange gebruiksperiode hebben de archeologische sporen een dichte verspreiding. Ten westen van het Twiske is de dijk bovendien een provinciaal beschermd archeologisch monument.

 Zone B: Historische woonkernen

Archeologische verwachting: hoog

Ter plaats van de huidige wegen, bebouwing en sloten kunnen sporen verwacht worden van de oorspronkelijke 12de-17de-eeuwse en latere bewoning, evenals losse vondsten en afval. Vanwege de lange gebruiksperiode en geringe verstoring hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang.

 Zone C: Middeleeuwse wegen of Gouwen

Archeologische verwachting: hoog

Betreft het tracé van de achterkaden uit de ontginningsperiode. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen. Dergelijke overblijfselen hebben een sterke onderlinge samenhang.

 Zone D: Militaire posten van de Linie van Amsterdam

Archeologische verwachting: hoog

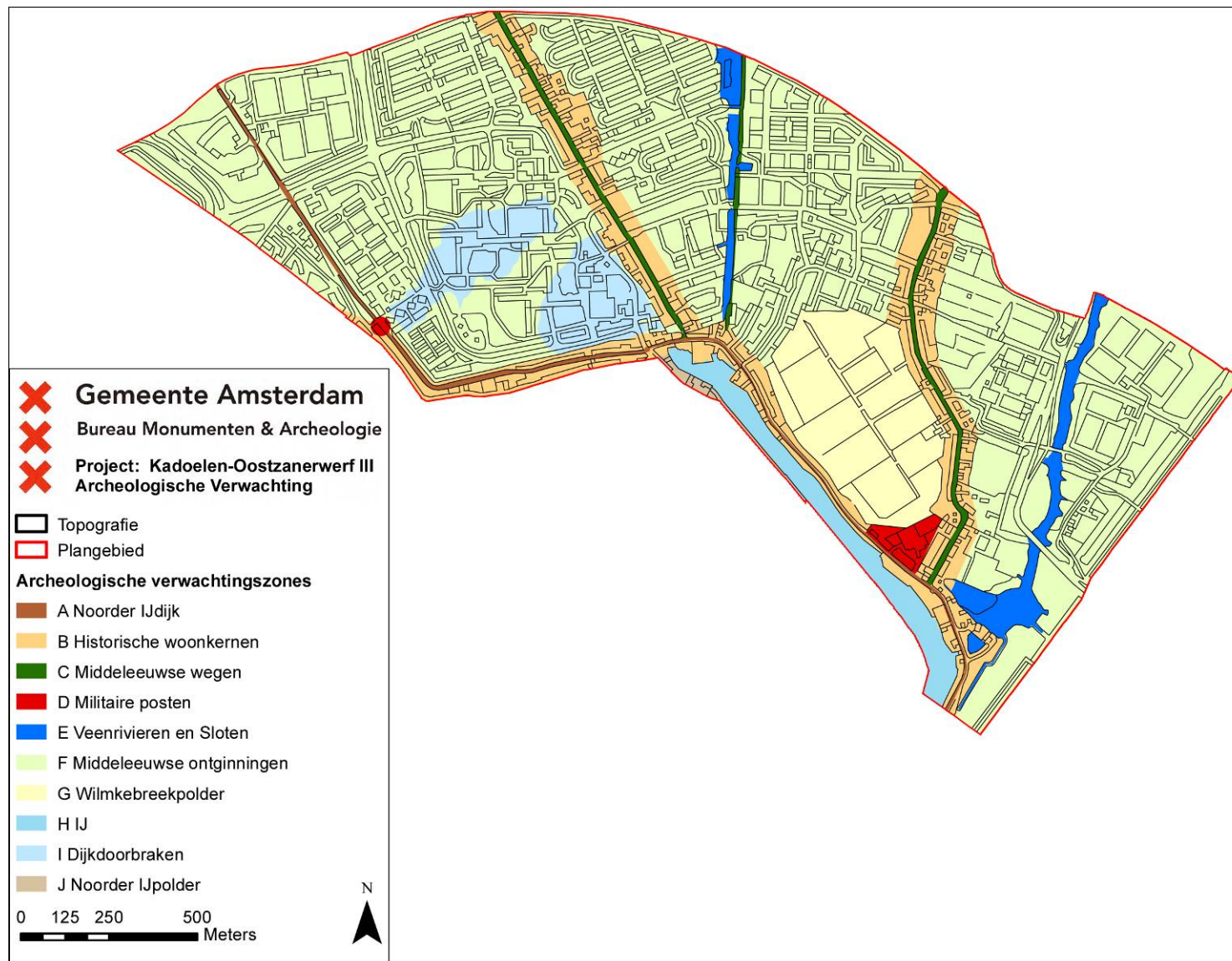
Betreft militaire gebouwen die deel uitmaakten van de stelling van Amsterdam, aangelegd in de 19de en begin 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een sterke onderlinge samenhang.

 Zone E: Veenrivieren en sloten

Archeologische verwachting: laag

In de bedding van deze kleine rivieren die door het gebied stromen en die als ontginningsas gebruikt werden kan materiaal uit verschillende periodes terecht gekomen zijn. Het betreft voorwerpen zonder samenhang en met een grote spreiding.

- **Zone F: Middeleeuwse ontginningen: Oostzaner- en Westerpolder**
Archeologische verwachting: laag
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met bewoning en landgebruik vanaf de 12de eeuw. De materiële neerslag betreft erven, terpen, verkavelingsporen en sloten uit de ontginningsperiode (12de/13de eeuw) tot en met de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding.
- **Zone G: Wilmkebreekpolder**
Archeologische verwachting: laag
Hier kunnen sporen voorkomen die verband houden met landgebruik vanaf de 17de eeuw. De materiële neerslag betreft erven en sloten uit de tijd na de drooglegging in 1633 tot en met de 20ste eeuw. Dergelijke overblijfselen hebben een wijde verspreiding.
- **Zone H: Voormalig IJ/Zijkanaal I**
Archeologische verwachting: laag
In dit door dijkdoorbraak ontstane water kan materiaal uit verschillende periodes terecht gekomen zijn. Het betreft voorwerpen zonder samenhang en met een grote spreiding.
- **Zone I: Dijkdoorbraken**
Archeologische verwachting: laag
In dit door dijkdoorbraak ontstane en rond 1900 weer gedempte water kan materiaal uit verschillende periodes terecht gekomen zijn. Het betreft voorwerpen zonder samenhang en met een grote spreiding.
- **Zone J: Noorder IJpolder**
Archeologische verwachting: laag
Betreft de in 1878 drooggemaakte Noorder IJpolder die deels in 1910-1920 en deels na 1930 met bagger is aangeplempt. Onder de aanplempingslagen bevindt zich de oorspronkelijke IJ-bodem. In de bedding van de voormalige IJ-bodem zijn scheepsresten of andere verzonken overblijfselen te verwachten die verband houden met de historische scheepvaart, vanaf de 13de eeuw of mogelijk vroeger. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. Ook kunnen losse vondsten, afval en gedumpt materiaal voorkomen die in de bedding zijn weggezonden. Tevens kan de ondergrond op grotere diepte (12 m ÷ NAP) prehistorische overblijfselen bevatten. Dergelijke overblijfselen hebben weinig samenhang en een wijde verspreiding.

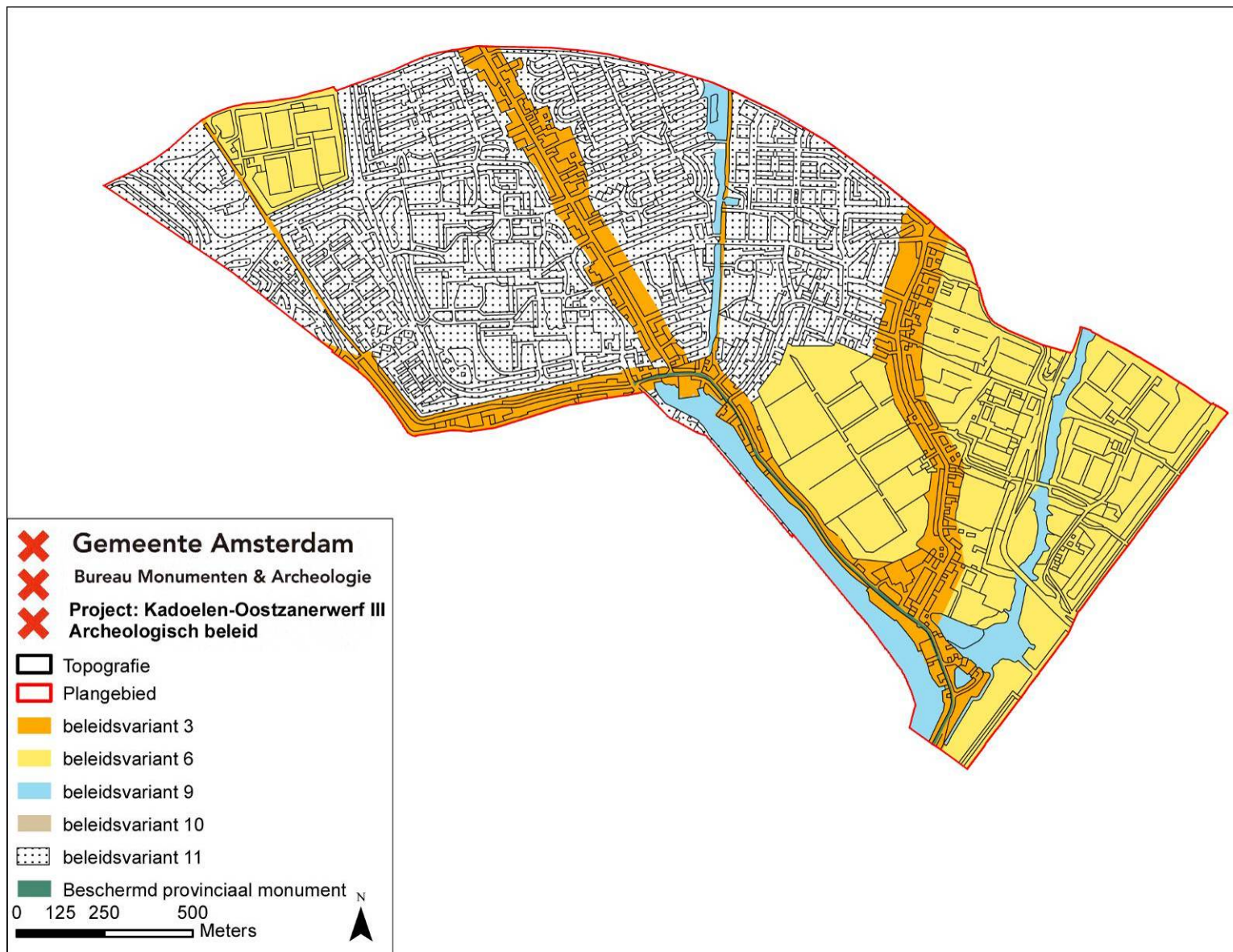
5 Archeologische beleidskaart

De archeologische beleidskaart van het Plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen (appendix: beleidsvarianten)

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones

- **Begrenzing plangebied**
- **Beleid provinciaal beschermd monument (verwachtingszone H)**
Vanwege status van provinciaal beschermd monument, geldt dat voor iedere ingreep ter plaatse van deze zone een Monumentenvergunning bij de provincie dient te worden aangevraagd.
- **Beleidsvariant 3: (verwachtingszones A, B, C, D)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder diep dan 0,5 m.
- **Beleidsvariant 6: (verwachtingszones F deels, G)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder diep dan 0,5 m.
- **Beleidsvariant 9: (verwachtingszones E, H)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².
- **Beleidsvariant 11: (verwachtingszones F deels, I, J)**
Voor dit deel van het plangebied geldt een negatieve verwachting vanwege de hoge mate van verstoring. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij alle bodemingrepen.

Voor het gehele plangebied geldt dat ook in geval geen archeologisch veldonderzoek vereist is en er toch archeologische overblijfselen ouder dan 50 jaar bij bouwwerkzaamheden aangetroffen worden, deze bij de gemeente aangemeld worden, zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd voor het Plangebied Kadoelen/Oostzanerwerf III. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen.

Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p. 20-22) is een beleidskaart (p. 23-24) opgesteld waarin vijf beleidszones worden onderscheiden.

Voor de eerste beleidszone (**verwachtingszone A**) geldt dat voor iedere ingreep een Monumentenvergunning bij de provincie dient te worden aangevraagd.

Voor de tweede beleidszone (**verwachtingszones B, C, D**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan 0,5 m.

Voor de derde beleidszone (**verwachtingszones F deels, G**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan 0,5 m.

Voor de vierde beleidszone (**verwachtingszones E, H**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Voor de vijfde beleidszone (**verwachtingszones F deels I, J**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij elke bodemingreep.

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS): <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>
Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>
Stadsarchief Amsterdam (SAA): <http://beeldbank.amsterdam.nl/>
www.molendatabase.org
www.stelling-amsterdam.nl
www.regiocanons.nl

Literatuur

Alberts, B. en C.A., 'Tuindorp Oostzaan en de Oostzanerdijk', *Amstelodamum* 79, 1992, 49-51
Belonje, J., 'De Post no. 1 te Kouhorn met zijn stenen beer', *Amstelodamum* 60, 1973, 83-90
BMA, *Ruimte voor Geschiedenis. Beleidsnota Monumenten en Archeologie Amsterdam 2005-2010*, Amsterdam 2005
BMA, *Archeologisch bureauonderzoek plangebied NDSM terrein*, BO 09-025, Amsterdam 2009
Bos, J.M., 'Amsterdam: Poppendam', *Holland, Archeologische Kroniek Holland*, Haarlem 1986, 294
Bos, J.M., 'Landinrichting en archeologie: het bodemarchief van Waterland', *Nederlandse Archeologische Rapporten* 6, Amersfoort 1988.
Gawronski, J., 'De voorloper van Durgerdam', *Ons Amsterdam* 53/12, 2001, 336-340.
Hoek Ostende, J.H., *De molens van Amsterdam in oude ansichten*, Zaltbommel 2001
Lutgert, J. (e.a.), *De Waterlandse Zeedijk. De geschiedenis van een oude zeedijk in Amsterdam-Noord*, Amsterdam 1994
Provincie Noord-Holland, *Beschrijving van de Noorder IJ- en Zeedijken*. Haarlem 2004
Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*. Haarlem 2010
Schmall, H., 'De Stelling van Amsterdam. Geschiedenis van de vestingwerken', in Heinemeijer, W.F. en Wagenaar, M.F. *Amsterdam in Kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, Ede/Antwerpen 1987, 112-115
Ven, G. van de, 'Rijnland en Woerden', *Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis* 12, 2003 (webversie 2006), 59-68
Waldus, W.B., e.a., *Wrak VAL7, Buiten IJ. De opgraving, lichting en het onderzoek van een 16e-eeuws waterschip*. (ADC Rapport 2064) Amersfoort 2010

Appendix I: beleidsvarianten, stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeachte het oppervlak of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historisch infrastructurele assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historisch infrastructurele assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenvak zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt

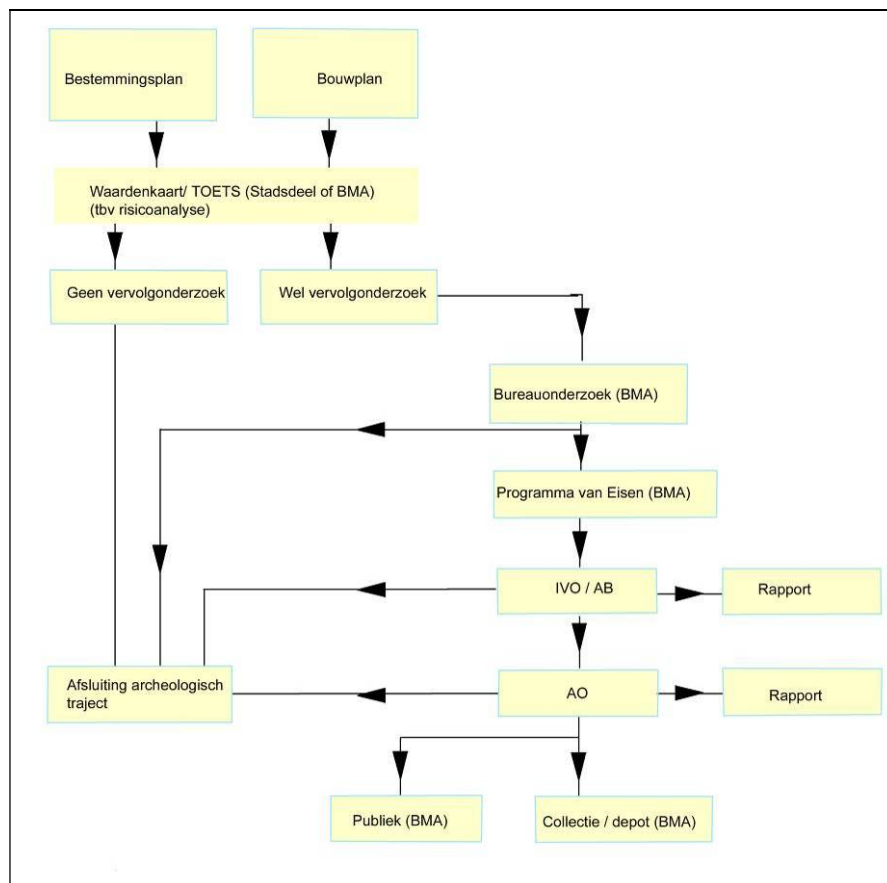
bij ingrepen in de waterbodembinnen het historisch centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historisch centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodembodem of in het oorspronkelijke maaiveld.

- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek.

Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

Appendix II: Vindplaatsen BMA

Topocode	Locatie	Jaar onderzoek
IJB1	Vaargeul Amsterdam-Lemmer	2007
IJD	IJdoornpolder	1999
POP	Poppendamergouw	1985
ZUN	Zunderdorpergouw 29	1999
ZUN3	Begraafplaats Zunderdorp	2010

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 11-011

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum: 18-04-2011
Status: definitief
Redactie: prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst: dr. J. Euwe, drs. L. de Leeuw
Cartografie: drs. L. de Leeuw, dr. J. Euwe

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2011
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.